КОНТРОЛЬНЫЙ
ЭКЗЕМПЛЯР

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Прарэктар па вучэбнай рабоце
______________А.В.Макоўчык
“20” 10 2023 г.

Рэгістрацыйны № УД-31-2-68/вуч.

СТАРАСЛАВЯНСКАЯ МОВА

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці:

6-05-0113-02 Філалагічная адукацыя (Беларуская мова і літаратура)

2023 г.

Вучэбная праграма складзена на аснове Адукацыйнага стандарту агульнай вышэйшай адукацыі АСВА 6-05-0113-02-2023 (02.08.2023, № 225), вучэбных планаў спецыяльнасці 6-05-0113-02 Філалагічная адукацыя (Беларуская мова і літаратура (23.02.2023, № 048 – 2023/в)

СКЛАДАЛЬНІК:
Д.В.Дзятко, загадчык кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстановы вышэйшай адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", доктар філалагічных навук, прафесар

РЭЦЭНЗЕНТЫ:
М.Р.Прыгодзіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, прафесар; А.У.Сідарэнка, дацэнт кафедры беларускага і рускага мовазнаўства факультэта пачатковай адукацыі УА "Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка", кандыдат філалагічных навук

УЗГОДНЕНА:

Дырэктар ДУА "Гімназія № 18 г. Мінска" ___________ Ю.В.Новік

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:
Кафедрай мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстановы адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка"
(пратакол № 4 ад 23.11.2023 г.)

Загадчык кафедры ___________ Д.В.Дзятко

Навукова-метадычным саветам ўстановы адукацыі "Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка"
(пратакол № 3 ад 19.12.2023 г.)

Афармленне вучэбнай праграмы і суправаджальных матэрыялаў дзеючым патрабаванням Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адпавядае

Метадыст вучэбна-метадычнага аддзела ___________ Я.В.Ціханава

Дырэктар бібліятэкі ___________ Н.П.Сяткоўская

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне “Стараславянская мова” прызначана для рэалізацыі на ўзроўні агульнай вышэйшай адукацыі ў межах модуля “Асновы мовазнаўства” (кампанента установы адукацыі). Ад папярэдняга тыпу вучэбнай праграмы яе адрозніваюць абноўлены і перакампанаваны змест, арыентацыя на кампетэнтнасны падыход у навучанні, значнае ўзмацненне ролі і часткі самастойнай работы студэнта, выкарыстанне сучасных інавацыйных педагагічных тэхналогій.

Вучэбная дысцыпліна дае ўяўленне аб станаўленні стараславянскай мовы, разглядае заканамернасці яе функцыянавання ў розныя гістарычныя эпохі, шляхі фарміравання, развіцця і ўдасканалення стараславянскай мовы. Тэарэтычныя веды і практычныя ўменні і навыкі, набытыя студэнтамі пры вывучэнні курса “Стараславянская мова” адыгрываюць важную ролю ў прафесійнай падрыхтоўцы настаўніка-філолага: паказваюць культурную ролю стараславянскай мовы ў розныя гістарычныя перыяды, фарміруюць у студэнтаў устойлівыя навыкі аналізу моўных фактаў у помніках славянскага пісьменства. “Стараславянская мова” – вучэбная дысцыпліна, якая ўключае два раздзелы: фанетычныя і граматычныя працэсы ў праславянскай мове дапісьмовай эпохі і ў стараславянскай мове. Гэтая дысцыпліна дае ўяўленне пра старажытную кніжна-пісьмовую мову праваслаўных краін, пра функцыі агульнаславянскай літаратурнай мовы ў старажытны перыяд і пра яе значэнне ў гісторыі літаратурных моў паўднёвых і ўсходніх славян у пазнейшую гістарычную эпоху; разглядае розныя яе ўзроўні: лексіка-фразеалагічны, фанетычны, марфалагічны, сінтаксічны; тлумачыць з’явы стараславянскай мовы праз параўнанне і супастаўленне з іншымі славянскімі мовамі. Вучэбная дысцыпліна “Стараславянская мова” прызначана дапамагчы студэнтам атрымаць грунтоўныя веды пра фанетычную і граматычную сістэму стараславянскай мовы, яе сінтаксічныя і лексічныя асаблівасці; даць пэўнае ўяўленне пра асноўныя помнікі стараславянскай пісьменнасці, іх вызначальныя рысы.

Пры вывучэнні стараславянскай мовы прадугледжваецца пераемнасць і сувязь яе з іншымі лінгвістычнымі прадметамі (гістарычнай граматыкай, дыялекталогіяй, гісторыяй беларускай літаратурнай мовы і інш.).

Асноўныя мэты выкладання дысцыпліны:

− развіць і ўдасканаліць лінгвістычную кампетэнцыю студэнта ў аналізе моўных фактаў праславянскай і стараславянскай мовы;

− сфарміраваць устаноўкі на практычнае ўкараненне атрыманых ведаў у будучай прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;

− выхаваць любоў і павагу да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа і іншых славянскіх народаў у гістарычным кантэксце.

Задачы вучэбнай дысцыпліны “Стараславянская мова”:

– даць навукова абгрунтаваныя тэарэтычныя веды па гісторыі ўзнікнення і развіцця пісьменнасці ў славянскіх народаў;

– пазнаёміць студэнтаў з рознымі поглядамі вучоных на паходжанне старaславянскай мовы;

– раскрыць заканамернасці функцыянавання і культурную ролю стараславянскай мовы ў розныя гістарычныя перыяды;

– сфарміраваць устойлівыя навыкі лінгвістычнага аналізу моўных фактаў у помніках славянскага пісьменства;

– развіць і ўмацаваць навыкі практычнага выкарыстання тэарэтычных ведаў пры каменціраванні стараславянскіх помнікаў пісьменства.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў шэрагу іншых дысцыплін. Сярод лінгвістычных дысцыплін, якія выкладаюцца на філалагічных факультэтах ВНУ Рэспублікі Беларусь, “Стараславянская мова” займае адно з найважнейшых месцаў у сістэме падрыхтоўкі настаўнікаў-філолагаў. Гэта самастойная лінгвістычная дысцыпліна, якая мае свой прадмет вывучэння, метады і прыёмы аналізу.

Сувязь вучэбнай дысцыпліны з іншымі дысцыплінамі. Пры вывучэнні вучэбнай дысцыпліны прадугледжваецца пераемнасць і сувязь з наступнымі вучэбнымі дысцыплінамі “Уводзіны ў мовазнаўства”, “Беларуская дыялекталогія”, “Гісторыя беларускай мовы”, “Практыкум па беларускай мове”.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Стараславянская мова” студэнт павінен:

ведаць:

– гісторыю ўзнікнення і развіцця пісьменнасці ў славянскіх народаў;

– культурную ролю стараславянскай мовы ў жыцці славян;

– фанетычную і граматычную сістэму стараславянскай мовы, лексічныя і фразеалагічныя асаблівасці стараславянскай мовы;

– асноўныя помнікі стараславянскай мовы, іх вызначальныя рысы.

умець:

– класіфікаваць фанетычныя праславянскія і паўднёваславянскія з’явы;

– апісваць марфалагічныя асаблівасці часцін мовы ў стараславянскай мове;

– тлумачыць асобныя гістарычныя чаргаванні гукаў у розных групах славянскіх моў;

– выяўляць стараславянізмы ў сучаснай беларускай мове.

валодаць:

– уменнем сістэматызацыі стараславянскіх моўных фактаў;

– навыкамі аналізу моўных фактаў у помніках славянскага пісьменства;

– навыкамі практычнага выкарыстання тэарэтычных ведаў пры каменціраванні стараславянскіх помнікаў пісьменства.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Стараславянская мова” павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў спецыяльнай кампетэнцыі **СК-6**: Характарызаваць і супастаўляць сучасныя славянскія мовы, улічваючы гісторыю паходжання славян, славянскіх моў і славянскай палеаграфіі.

У рамках адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне “Стараславянская мова” студэнт павінен набыць не толькі тэарэтычныя і

практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свой каштоўнасна-асобасны, духоўны патэнцыял, сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў эканамічным, вытворчым, сацыяльна-культурным і грамадскім жыцці краіны.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу дысцыпліны пакладзены прынцып тэматычнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя раздзелы (тэмы).

Па кожнай вучэбнай тэме ў адпаведнасці з яе мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў канкрэтных кампетэнцый выкладчык (кафедра) праектуе і рэалізуе канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі.

Найбольш перспектыўныя і эфектыўныя сучасныя інавацыйныя адукацыйныя сістэмы і тэхналогіі наступныя: вучэбна-метадычны комплекс, блочна-модульная, модульна-рэйтынгавая і крэдытная сістэмы, інфармацыйныя тэхналогіі, методыкі актыўнага навучання.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны ўключае ўводзіны і вучэбныя раздзелы (тэмы). Тэматычны змест вучэбнай дысцыпліны рэалізуецца ў наступных формах: практычныя заняткі, самастойная праца студэнтаў.

Вучэбная дысцыпліна на дзённым аддзяленні чытаецца на 1 курсе ў 2-ім семестры. У адпаведнасці з вучэбным планам установы вышэйшай адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Стараславянская мова” усяго адводзіцца 108 вучэбных гадзін, з якіх 58 – аўдыторныя (28 гадзін – лекцыі, 30 гадзін – практычныя) і 50 гадзін – самастойная праца.

Форма атрымання вышэйшай адукацыі – дзённая. Форма атэстацыі – залік.

Размеркаванне гадзін у 2 семестры

се-местр	усяго гадзін	аўдытор-ныя	лекцый-ныя	прак-тычныя	самаст. работа	форма кантролю
2	108	58	28	30	50	залік

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

1. Уводзіны

1.1. Паняцце старaславянскай мовы

Стараславянская мова як агульная для многіх славян найстаражытнейшая пісьмова-літаратурная (старажытна-царкоўнаславянская) мова. Лінгвістычнае, гісторыка-культурнае і навучальнае значэнне вывучэння стараславянскай мовы. Роля стараславянскай мовы ў гісторыі беларускай літаратурнай мовы.

1.2. Славяне і славянскія мовы

Паняцце праславянскай мовы як дапісьмовай фазы развіцця славянскіх моў. Месца стараславянскай мовы сярод іншых славянскіх моў. Народная (дыялектная) аснова стараславянскай мовы.

Грамадска-гістарычныя ўмовы ўзнікнення пісьменства ў славян. Пытанне пра ўзнікненне пісьменнасць у славян да Канстанціна (Кірылы) і Мяфодзія. Значэнне славянскага пісьменства ў барацьбе за культурную і дзяржаўную незалежнасць славян. Дзейнасць Канстанціна і Мяфодзія ў Паноніі і Вялікай Маравіі. Росквіт славянскага пісьменства ў Балгарыі ў IX – X стст. Прыняцце хрысціянства ўсходнімі славянамі; роля царкоўных кніг і стараславянскай мовы.

Славянскія азбукі, пытанне пра іх паходжанне. Кірылаўская азбука.

Найважнейшыя глагалічныя і кірылаўскія помнікі, іх кароткая палеаграфічная і моўная характарыстыка. Лёс стараславянскага пісьменства ў розных славянскіх краінах: помнікі з чэха-мараўскімі, сербскахарвацкімі і ўсходнеславянскімі асаблівасцямі.

Звесткі з гісторыі вывучэння стараславянскай мовы (адкрыццё, выданне і апісанне помнікаў, вывучэнне фанетыкі і граматыкі; працы М.В.Ламаносава, І.Добраўскага, А.Х.Вастокава, І.І.Сразнеўскага, П.Шафарыка, Ф.Міклашыча, В.Ягіча, П.Ф.Фартунатава, А.А.Шахматава, Я.Ф.Карскага, А.М.Сялішчава і інш.) Характарыстыка навуковай і навучальнай літаратуры па стараславянскай мове.

2. Лексіка і фразеалогія стараславянскай мовы

2.1. Лексічны склад стараславянскай мовы

Уяўныя стараславянізмы. Семантыка-тэматычная характарыстыка стараславянскай лексікі. Семантычныя дублеты. Лексіка стараславянскай мовы паводле паходжання. Невытворныя, вытворныя і складаныя словы. Найбольш прадуктыўныя спосабы словаўтварэння.

2.2. Фразеалогія стараславянскай мовы

Фразеалагізмы стараславянскага паходжання ў беларускай мове.

3. Фанетычная сістэма стараславянскай мовы

3.1. Асаблівасці фанетычнай сістэмы праславянскай мовы

Адлюстраванне ў стараславянскай мове праславянскай гукавой сістэмы позняга перыяду.

Рэалізацыя ў стараславянскай мове тэндэнцыі да кансалідацыі склада. Тэндэнцыя да ўзыходнай гучнасці склада (адкрытасць складоў – “закон адкрытага склада”). Дзеянне тэндэнцыі да гармоніі склада (“закон складовага сінгарманізму”) у стараславянскай мове.

3.2. Сістэма галосных гукаў

Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя галосных гукаў, перадача іх на пісьме. Галосныя лабіялізаваныя і нелабіялізаваныя, насавыя і ненасавыя (чыстыя), поўнага (доўгія і кароткія) і няпоўнага (звышкароткія, або рэдукаваныя) утварэння.

Паходжанне галосных гукаў стараславянскай мовы. Фарміраванне славянскай сістэмы галосных гукаў на базе сістэмы галосных індаеўрапейскай мовы-асновы і на базе славянскага моўнага матэрыялу.

3.3. Паходжанне галосных гукаў

Узнікненне праславянскіх галосных [**а**], [**о**], [**е**], [**ы**], [**ь**], [**ъ**] на месцы доўгіх і кароткіх галосных індаеўрапейскай мовы (тэндэнцыя да пераўтварэння колькасных адрозненняў індаеўрапейскіх галосных у якасныя). Пераўтварэнні славянскіх галосных [**ě**] (h) у [**а**], [**о**] у [**е**]. З'яўленне славянскіх галосных [**у**], [**ę**] (В), [**ǫ**] (@) у выніку дзеяння тэндэнцыі да ўзыходнай гучнасці склада: змяненне індаеўрапейскіх дыфтонгаў у манафтонгі (манафтангізацыя дыфтонгаў) перад зычным і на канцы слова; змяненне дыфтангічных спалучэнняў галоснага і насавога зычнага ў закрытым складзе. Галосныя дваякага паходжання: манафтангічныя і дыфтангічныя [**и**], [**ě**] (h).

3.4. Сістэма зычных гукаў, іх паходжанне

Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя зычных гукаў, перадача іх на пісьме. Суадноснасць зычных паводле цвёрдасці-мяккасці ў стараславянскай мове. Зычныя цвёрдыя, мяккія і памякчоныя. Складаўтваральныя плаўныя. Паходжанне зычных гукаў стараславянскай мовы. Паходжанне цвёрдых зычных. Паходжанне цвёрдых санорных гукаў, а таксама гукаў [**к**], [**х**], [**с**] і [**з**]. З'яўленне славянскага фрыкатыўнага звонкага гука [**в**]. Фрыкатыўны глухі гук [**ф**] у стараславянскай мове, яго паходжанне. Паходжанне мяккіх зычных. Зычны [**j**] і яго паходжанне.

Палаталізацыя (памякчэнне) зычных пад уздзеяннем галосных пярэдняга рада:

1) пераходнае памякчэнне заднеязычных;

2) лёс спалучэнняў **gv**, **kv**, **chv** перад галоснымі пярэдняга рада [**і**] і [**ě**] (h) дыфтангічнага паходжання;

3) змяненне спалучэнняў **sk**, **zg** перад галоснымі пярэдняга рада;

4) змяненне груп зычных **kt**, **gt** перад галоснымі пярэдняга рада ў розных славянскіх мовах.

Памякчэнне зычных перад [**j**]. Вынікі пераўтварэнняў праславянскіх спалучэнняў **rj**, **nj**, **lj**, **gj**, **kj**, **chj**, **sj**, **zj**, **skj**, **zgj**, **zdj**, **stj**; змяненні спалучэнняў **dj**, **tj**, а таксама **bj**, **pj**, **mj**, **vj**; лёс спалучэнняў тыпу **slj**, **snj**, **drj** і некаторых іншых.

Чаргаванні зычных, выкліканыя ўздзеяннем галосных пярэдняга рада і [**j**].

3.5. Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных гукаў

Рэдукаваныя (звышкароткія) галосныя [**ь**], [**ъ**]. Змяненне іх перад **і**, **j** у рэдукаваныя (звышкароткія) [**и**], [**ы**]. Узнікненне рэдукаваных (звышкароткіх) [**и**], [**ы**] на месцы галосных поўнага ўтварэння [**и**], [**ы**] перад **j**. Рэдукаваны [**и**] на месцы спалучэння **jь**. Перадача рэдукаваных (звышкароткіх) [**и**], [**ы**] на пісьме. Моцная і слабая пазіцыя рэдукаваных (звышкароткіх). Падзенне рэдукаваных (звышкароткіх) галосных і змены, выкліканыя гэтым працэсам. Вынікі падзення рэдукаваных (звышкароткіх).

Галосныя гукі ў пачатку слова. Галосныя, якія маглі пачынаць слова ў старaславянскай мове. Прыстаўныя зычныя [**в**] і [**j**] перад пачатковымі галоснымі. Пачатковыя ~ і **е**, **а** і **В**, **ю** і **оу** ў помніках стараславянскага пісьменства.

Чаргаванне галосных гукаў. Узнікненне і характар індаеўрапейскіх чаргаванняў галосных. Колькасныя, якасныя і якасна-колькасныя чаргаванні. Асноўныя тыпы чаргаванняў галосных у славянскіх мовах. Марфалагічнае значэнне чаргаванняў галосных у славянскіх мовах.

3.6. Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных гукаў

Спалучэнне плаўных *r* і *l* з галоснымі. Змяненне дыфтангічных спалучэнняў *__or__, *__ol__, *__er__, *__el__ паміж зычнымі. Дыфтангічныя спалучэнні *__or__, *__ol__ у пачатку слова перад зычным і лёс спалучэнняў тыпу *__ort__, *__olt__ у славянскіх мовах. Праславянскія спалучэнні плаўных з рэдукаванымі (звышкароткімі) [**ь**], [**ъ**] тыпу *__trьt__, *__tlьt__, *__trъt__, *__tlъt__ у стараславянскай і іншых славянскіх мовах.

Спрашчэнне груп зычных. Спрашчэнне груп зычных у праславянскі перыяд і адлюстраванне гэтага спрашчэння ў стараславянскай мове. Змяненне спалучэнняў **ds**, **ts**, **bs**, **ss**, **ps** у s; **ks** у **ch**; **pn**, **dn**, **tn**, **dn** у **n**; **dt**, **pt** у **t**; **dm**, **tm** у **m**; **dv** у **v**; **skn** у **sn**; **kst** у **st**. Пытанне аб спрашчэнні спалучэнняў **dl**, **tl** у **l**.

Дысіміляцыя ў спалучэннях **dt** і **tt**.

Змяненні ў канцы слова: страта канцавога зычнага; рэдукцыя канцавых галосных і інш.

4. Марфалогія стараславянскай мовы

4.1 Назоўнік

Катэгорыя роду, ліку і склону. Тыпы скланення назоўнікаў: з асновай на *__ā__, *__jā__; з асновай на *__ŏ__, *__jŏ;__ з асновай на *__ŭ;__ з асновай на *__ĭ;__ з асновай на зычны гук (*-__n__-, *-__es__-, *-__ent__-, *-__en__-, *-__er__-); з асновай на *__ū__. Цвёрдыя і мяккія варыянты скланення назоўнікаў. Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў.

Узнікненне катэгорыі адушаўлёнасці.

Адлюстраванне ў помніках пісьменнасці тэндэнцыі да ўніфікацыі некаторых склонавых формаў.

4.2. Граматычныя асаблівасці назоўнікаў

1. Катэгорыя роду, ліку і склону.

2. Тыпы скланення назоўнікаў: з асновай на *__ā__, *__jā__; з асновай на *__ŏ__, *__jŏ;__ з асновай на *__ŭ;__ з асновай на *__ĭ;__ з асновай на зычны гук (*-__n__-, *-__es__-, *-__ent__-, *-__en__-, *-__er__-); з асновай на *__ū__. Цвёрдыя і мяккія варыянты скланення назоўнікаў.

3. Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў.

4.3. Займеннік. Асабовыя займеннікі

Асабовыя займеннікі 1-ай і 2-ой асобы (азъ, ты) і зваротны займеннік себе, іх скланенне. Поўныя і энклітычныя формы асабовых і зваротнага займеннікаў, іх ужыванне. Спосабы выражэння 3-яй асобы формамі ўказальных займеннікаў è ‘той’ (", ~), онъ (оно, она).

4.4. Займеннік. Несабовыя займеннікі

Неасабовыя займеннікі, іх класіфікацыя паводле значэння. Скланенне неасабовых займеннікаў, якія маюць катэгорыю роду і ліку: займеннікі цвёрдай (тъ ‘той’, то, та) і мяккай (è ‘той’, ", ~) разнавіднасцей. Асаблівасці скланення

займенніка вьсь ‘увесь’. Скланенне неасабовых займеннікаў, якія не мелі катэгорый роду і ліку (къто, чьто).

4.5. Прыметнік. Разрады прыметнікаў

Разрады прыметнікаў у старaславянскай мове. Утварэнне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў.

Кароткія (іменныя) і поўныя (членныя, займеннікавыя) формы прыметнікаў; адрозненне ў іх граматычным значэнні і сінтаксічным ужыванні.

Скланенне кароткіх (іменных) прыметнікаў. Утварэнне і асаблівасці скланення поўных (членных, займеннікавых) прыметнікаў. Фанетычныя пераўтварэнні ў канчатках поўных прыметнікаў.

4.6. Прыметнік. Ступені параўнання якасных прыметнікаў

Утварэнне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў. Суплетыўныя формы пры ўтварэнні вышэйшай ступені параўнання. Скланенне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў. Утварэнне найвышэйшай ступені параўнання прыметнікаў.

4.7. Лікавыя словы

Лікавыя словы ў старaславянскай мове. Класіфікацыя іх паводле аднесенасці з часцінамі мовы. Утварэнне складаных лікавых слоў і перадача іх на пісьме. Асаблівасці скланення лікавых слоў.

4.8. Дзеяслоў

Агульныя граматычныя катэгорыі старaславянскага дзеяслова. Спрагальныя і неспрагальныя (іменныя) дзеяслоўныя формы. Дзеяслоўныя асновы: аснова цяперашняга часу і аснова інфінітыва. Дзеяслоўныя формы простыя і складаныя.

4.9. Сістэма часоў дзеяслова. Лад дзеяслова

Формы цяперашняга часу. Тэматычныя і нетэматычныя дзеясловы. Размеркаванне дзеясловаў па класах. Чаргаванні галосных у дзеяслоўных парадыгмах.

Сістэма прошлых часоў. Простыя формы. Аорыст, яго значэнне. Аорыст просты і сігматычны. Імперфект, яго значэнне, утварэнне і спражэнне. Складаныя формы. Перфект і плюсквамперфект, іх значэнне, утварэнне, спражэнне.

Сістэма будучых часоў. Будучы просты, будучы складаны I і будучы складаны II.

Утварэнне формаў загаднага і ўмоўнага ладу.

Іменныя формы дзеяслова. Інфінітыў і супін, іх утварэнне.

4.10. Дзеепрыметнік

Дзеепрыметнікі цяперашняга і прошлага часу незалежнага і залежнага станаў. Скланенне іменных (нячленных) і поўных (членных) дзеепрыметнікаў.

4.11. Прыслоўе

Разрады прыслоўяў па значэнні (прыслоўі месца, часу, меры, спосабу дзеяння і інш.) Класіфікацыя прыслоўяў паводле паходжання. Утварэнне прыслоўяў.

4.12. Службовыя часціны мовы

Прыназоўнік. Першасныя (невытворныя) і новыя (вытворныя) прыназоўнікі, іх ужыванне ў пісьмовых крыніцах. Злучнік. Злучнікі простыя і складаныя. Злучальныя і падпарадкавальныя злучнікі ў старaславянскай мове. Часціцы. Найбольш распаўсюджаныя ў старaславянскай мове часціцы і іх значэнні.

5. Сінтаксіс стараславянскай мовы

5.1. Словазлучэнне

Асаблівасці дапасавання ў стараславянскай мове. Дапасаванне па сэнсу. Беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае кіраванне.

5.2. Просты і складаны сказы

Парадак слоў у сказе. Спосабы выражэння дзейніка і выказніка і асаблівасці іх каардынацыі. Канструкцыі з падвойнымі склонамі. Дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні. Адмоўныя сказы. Аднасастаўныя сказы.

Складаныя сказы са злучнікамі і без злучнікаў. Складаназалежныя сказы. Ужыванне злучнікаў і злучальных слоў. Зварот “давальны самастойны”. Спосабы перадачы чужой мовы.

Вучэбна-метадычная карта вучэбнай дысцыпліны
(дзённая форма атрымання вышэйшай адукацыі)

№ раздзела, тэмы	Назва раздзела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Самастойная праца	Літаратура	Формы кантролю ведаў
		Лекцыі	Практычныя заняткі			
СТАРАСЛАВЯНСКАЯ МОВА		**28**	**30**	**50**		
1.	**Уводзіны**	**2**	**4**	**4**		
1.1	**Паняцце старaславянскай мовы** 1. Старaславянская мова як агульная для многіх славян найстаражытнейшая пісьмова-літаратурная (старажытна-царкоўнаславянская) мова. 2. Лінгвістычнае, гісторыка-культурнае і навучальнае значэнне вывучэння старaславянскай мовы. 3. Роля старaславянскай мовы ў гісторыі беларускай літаратурнай мовы.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Рэфераты
1.2	**Славяне і славянскія мовы** 1. Паняцце праславянскай мовы як дапісьмовай фазы развіцця славянскіх моў. Месца старaславянскай мовы сярод іншых славянскіх моў. Народная (дыялектная) аснова старaславянскай мовы. 2. Грамадска-гістарычныя ўмовы ўзнікнення пісьменства ў славян. Пытанне пра ўзнікненне пісьменнасць у славян да Канстанціна (Кірылы) і Мяфодзія. Значэнне славянскага пісьменства ў барацьбе за культурную і дзяржаўную незалежнасць славян. Дзейнасць Канстанціна і Мяфодзія ў Панонії і Вялікай Маравії. Росквіт славянскага пісьменства ў Балгарыі ў IX – X стст. Прыняцце хрысціянства ўсходнімі славянамі; роля царкоўных кніг і старaславянскай мовы. 3. Славянскія азбукі, пытанне пра іх паходжанне. Кірылаўская азбука. Найважнейшыя глагалічныя і кірылаўскія помнікі, іх кароткая палеаграфічная і моўная характарыстыка. Лёс старaславянскага пісьменства ў розных славянскіх краінах: помнікі з чэха-мараўскімі, сербскахарвацкімі і ўсходнеславянскімі асаблівасцямі. 4. Звесткі з гісторыі вывучэння старaславянскай мовы (адкрыццё, выданне і апісанне помнікаў, вывучэнне фанетыкі і граматыкі; працы М.В.Ламаносава, І.Добраўскага, А.Х.Вастокава, І.І.Сразнеўскага, П.Шафарыка, Ф.Міклашыча, В.Ягіча, П.Ф.Фартунатава, А.А.Шахматава, Я.Ф.Карскага, А.М.Сялішчава і інш.) Характарыстыка навуковай і навучальнай літаратуры па старaславянскай мове.		2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Ушчыльненае (камбінаванае) апытванне

2.	**Лексіка і фразеалогія стараславянскай мовы**	**2**	**2**	**6**		
2.1.	**Лексічны склад стараславянскай мовы** 1. Уяўныя стараславянізмы. Семантыка-тэматычная характарыстыка стараславянскай лексікі. Семантычныя дублеты. 2. Лексіка стараславянскай мовы паводле паходжання. 3. Невытворныя, вытворныя і складаныя словы. 4. Найбольш прадуктыўныя спосабы словаўтварэння.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Ушчыльнае (камбінаванае) апытванне
2.2.	**Фразеалогія стараславянскай мовы** Фразеалагізмы стараславянскага паходжання ў беларускай мове.			4	1,2 1д, 2д, 3д	Тэрміналагічны дыктант
3.	**Фанетычная сістэма стараславянскай мовы**	**8**	**12**	**14**		
3.1.	**Асаблівасці фанетычнай сістэмы праславянскай мовы** 1. Адлюстраванне ў стараславянскай мове праславянскай гукавой сістэмы позняга перыяду. 2. Рэалізацыя ў стараславянскай мове тэндэнцыі да кансалідацыі склада. 3. Тэндэнцыя да ўзыходнай гучнасці склада (адкрытасць складоў – “закон адкрытага склада”). 4. Дзеянне тэндэнцыі да гармоніі склада (“закон складовага сінгарманізму”) у стараславянскай мове.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Тэрміналагічны дыктант
3.2.	**Сістэма галосных гукаў** 1. Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя галосных гукаў, перадача іх на пісьме. 2. Паходжанне галосных гукаў стараславянскай мовы. Тэндэнцыя ўзыходнай гучнасці склада, тэндэнцыя складовага сінгарманізму. Галосныя манафтангічнага, дыфтангічнага і дваякага паходжання. 3. Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя галосных гукаў, перадача іх на пісьме.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Індывідуальнае апытванне
3.3.	**Паходжанне галосных гукаў** 1. Узнікненне праславянскіх галосных [**а**], [**о**], [**е**], [**ы**], [**ь**], [**ъ**] на месцы доўгіх і кароткіх галосных індаеўрапейскай мовы (тэндэнцыя да пераўтварэння колькасных адрозненняў індаеўрапейскіх галосных у якасныя). 2. Пераўтварэнні славянскіх галосных [**ě**] (h) у [**а**], [**о**] у [**е**]. З’яўленне славянскіх галосных [**у**], [**ę**] (В), [**ç**] (@) у выніку дзеяння тэндэнцыі да ўзыходнай гучнасці склада: змяненне індаеўрапейскіх дыфтонгаў у манафтонгі (манафтангізацыя дыфтонгаў) перад зычным і на канцы слова; змяненне дыфтангічных спалучэнняў галоснага і насавога зычнага ў закрытым складзе. 3. Галосныя дваякага паходжання: манафтангічныя і дыфтангічныя [**и**], [**ě**] (h).		2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Апытванне, пісьмовыя і вусныя практыкаванні, каментарыі стараславянскіх тэкстаў

3.4.	**Сістэма зычных гукаў, іх паходжанне** 1. Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя зычных гукаў, перадача іх на пісьме. Суадноснасць зычных паводле цвёрдасці-мяккасці ў старaславянскай мове. Зычныя цвёрдыя, мяккія і памякчоныя. 2. Складаўтваральныя плаўныя. 3. Паходжанне зычных гукаў старaславянскай мовы. 4. Паходжанне цвёрдых зычных. 5. Паходжанне цвёрдых санорных гукаў, а таксама гукаў [**к**], [**х**], [**с**] і [**з**]. З'яўленне славянскага фрыкатыўнага звонкага гука [**в**]. 6. Фрыкатыўны глухі гук [**ф**] у старaславянскай мове, яго паходжанне. 7. Паходжанне мяккіх зычных. 8. Зычны [**j**] і яго паходжанне. 9. Палаталізацыя (памякчэнне) зычных пад уздзеяннем галосных пярэдняга рада: 1) пераходнае памякчэнне заднеязычных; 2) лёс спалучэнняў **gv**, **kv**, **chv** перад галоснымі пярэдняга рада [**і**] і [**ě**] (h) дыфтангічнага паходжання; 3) змяненне спалучэнняў **sk**, **zg** перад галоснымі пярэдняга рада; 4) змяненне груп зычных **kt**, **gt** перад галоснымі пярэдняга рада ў розных славянскіх мовах. 10. Памякчэнне зычных перад [**j**]. Вынікі пераўтварэнняў праславянскіх спалучэнняў **rj**, **nj**, **lj**, **gj**, **kj**, **chj**, **sj**, **zj**, **skj**, **zgj**, **zdj**, **stj**; змяненні спалучэнняў **dj**, **tj**, а таксама **bj**, **pj**, **mj**, **vj**; лёс спалучэнняў тыпу **slj**, **snj**, **drj** і некаторых іншых. 11. Чаргаванні зычных, выкліканыя ўздзеяннем галосных пярэдняга рада і [**j**].	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
3.5.	**Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных гукаў** 1. Рэдукаваныя (звышкароткія) галосныя [**ь**], [**ъ**]. 2. Змяненне іх перад **і**, **j** у рэдукаваныя (звышкароткія) [**и**], [**ы**]. 3. Узнікненне рэдукаваных (звышкароткіх) [**и**], [**ы**] на месцы галосных поўнага ўтварэння [**и**], [**ы**] перад **j**. 4. Рэдукаваны [**и**] на месцы спалучэння **jь**. Перадача рэдукаваных (звышкароткіх) [**и**], [**ы**] на пісьме. 5. Моцная і слабая пазіцыя рэдукаваных (звышкароткіх). 6. Падзенне рэдукаваных (звышкароткіх) галосных і змены, выкліканыя гэтым працэсам. Вынікі падзення рэдукаваных (звышкароткіх). 7. Галосныя гукі ў пачатку слова. Галосныя, якія маглі пачынаць слова ў старaславянскай мове. Прыстаўныя зычныя [**в**] і [**j**] перад пачатковымі галоснымі. Пачатковыя ~ і **е**, **а** і **В**, **ю** і **оу** ў помніках старaславянскага пісьменства. 8. Чаргаванне галосных гукаў. Узнікненне і характар індаеўрапейскіх чаргаванняў галосных. Колькасныя, якасныя і якасна-колькасныя чаргаванні. Асноўныя тыпы чаргаванняў галосных у славянскіх мовах. Марфалагічнае значэнне чаргаванняў галосных у славянскіх мовах.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Тэрміналагічны дыктант
3.6	**Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных гукаў** 1. Спалучэнне плаўных *r* і *l* з галоснымі. Змяненне дыфтангічных спалучэнняў ***or**, ***ol**, ***er**, ***el**		2	4	1, 2,	Франтальнае апыт-

	паміж зычнымі. Дыфтангічныя спалучэнні **or*, *ol у пачатку слова перад зычным і лёс спалучэнняў тыпу ***ort**, ***olt** у славянскіх мовах. Праславянскія спалучэнні плаўных з рэдукаванымі (звышкароткімі) [**ь**], [**ъ**] тыпу ***trьt**, ***tlьt**, ***trъt**, ***tlъt** у стараславянскай і іншых славянскіх мовах. 2. Спрашчэнне груп зычных. Спрашчэнне груп зычных у праславянскі перыяд і адлюстраванне гэтага спрашчэння ў стараславянскай мове. Змяненне спалучэнняў **ds**, **ts**, **bs**, **ss**, **ps** у **s**; **ks** у **ch**; **pn**, **dn**, **tn**, **dn** у **n**; **dt**, **pt** у **t**; **dm**, **tm** у **m**; **dv** у **v**; **skn** у **sn**; **kst** у **st**. Пытанне аб спрашчэнні спалучэнняў **dl**, **tl** у **l**. 3. Дысіміляцыя ў спалучэннях **dt** і **tt**. 4. Змяненні ў канцы слова: страта канцавога зычнага; рэдукцыя канцавых галосных і інш.				1д, 2д, 3д	ванне
4.	**Марфалогія стараславянскай мовы**	**12**	**10**	**22**		
4.1.	**Назоўнік** 1. Катэгорыя роду, ліку і склону. 2. Тыпы скланення назоўнікаў: з асновай на ***ā**, ***jā**; з асновай на ***ŏ**, ***jŏ;** з асновай на ***ŭ;** з асновай на ***ĭ;** з асновай на зычны гук (*-**n-**, *-**es-**, *-**ent-**, *-**en-**, *-**er-**); з асновай на ***ū**. Цвёрдыя і мяккія варыянты скланення назоўнікаў. Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў. 3. Узнікненне катэгорыі адушаўлёнасці. Адлюстраванне ў помніках пісьменнасці тэндэнцыі да ўніфікацыі некаторых склонавых формаў.	2		2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Ушчыльненае (камбінаванае) апытванне
4.2.	**Граматычныя асаблівасці назоўнікаў** 1. Катэгорыя роду, ліку і склону. 2. Тыпы скланення назоўнікаў: з асновай на ***ā**, ***jā**; з асновай на ***ŏ**, ***jŏ;** з асновай на ***ŭ;** з асновай на ***ĭ;** з асновай на зычны гук (*-**n-**, *-**es-**, *-**ent-**, *-**en-**, *-**er-**); з асновай на ***ū**. Цвёрдыя і мяккія варыянты скланення назоўнікаў. 3. Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў.		2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Тэрміналагічны дыктант
4.3.	**Займеннік. Асабовыя займеннікі** 1. Асабовыя займеннікі 1-ай і 2-ой асобы (азъ, ты) і зваротны займеннік себе, іх скланенне. 2. Поўныя і энклітычныя формы асабовых і зваротнага займеннікаў, іх ужыванне. 3. Спосабы выражэння 3-яй асобы формамі ўказальных займеннікаў è ‘той’ (", ~), онъ (оно, она).	2			1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовыя работы па дамашніх практыкаваннях
4.4.	**Займеннік. Несабовыя займеннікі** 1. Неасабовыя займеннікі, іх класіфікацыя паводле значэння. 2. Скланенне неасабовых займеннікаў, якія маюць катэгорыю роду і ліку: займеннікі цвёрдай (тъ ‘той’, то, та) і мяккай (è ‘той’, ", ~) разнавіднасцей. 3. Асаблівасці скланення займенніка вьсь ‘увесь’. 4. Скланенне неасабовых займеннікаў, якія не мелі катэгорый роду і ліку (къто, чьто).		2	4	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту

4.5.	**Прыметнік. Разрады прыметнікаў** 1. Разрады прыметнікаў у стараславянскай мове. 2. Утварэнне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў. 3. Кароткія (іменныя) і поўныя (членныя, займеннікавыя) формы прыметнікаў; адрозненне ў іх граматычным значэнні і сінтаксічным ужыванні. 4. Скланенне кароткіх (іменных) прыметнікаў. 5. Утварэнне і асаблівасці скланення поўных (членных, займеннікавых) прыметнікаў. 6. Фанетычныя пераўтварэнні ў канчатках поўных прыметнікаў.	2		2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
4.6.	**Прыметнік. Ступені параўнання якасных прыметнікаў** 1. Утварэнне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў. 2. Суплетыўныя формы пры ўтварэнні вышэйшай ступені параўнання. 3. Скланенне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў. 4. Утварэнне найвышэйшай ступені параўнання прыметнікаў.		2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Апытванне, пісьмовыя і вусныя практыкаванні, гістарычныя каментарыі старажытных тэкстаў
4.7.	**Лікавыя словы** 1. Лікавыя словы ў стараславянскай мове. 2. Класіфікацыя іх паводле аднесенасці з часцінамі мовы. 3. Утварэнне складаных лікавых слоў і перадача іх на пісьме. 4. Асаблівасці скланення лікавых слоў.	1			1, 2, 1д, 2д, 3д	Франтальнае апытванне
4.8.	**Дзеяслоў** 1. Агульныя граматычныя катэгорыі стараславянскага дзеяслова. 2. Спрагальныя і неспрагальныя (іменныя) дзеяслоўныя формы. 3. Дзеяслоўныя асновы: аснова цяперашняга часу і аснова інфінітыва. 4. Дзеяслоўныя формы простыя і складаныя.	2		2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Тэрміналагічны дыктант
4.9.	**Сістэма часоў дзеяслова. Лад дзеяслова** 1. Формы цяперашняга часу. 2. Тэматычныя і нетэматычныя дзеясловы. 3. Размеркаванне дзеясловаў па класах. 4. Чаргаванні галосных у дзеяслоўных парадыгмах. 5. Сістэма прошлых часоў. 6. Простыя формы. 7. Аорыст, яго значэнне. 8. Аорыст просты і сігматычны. 9. Імперфект, яго значэнне, утварэнне і спражэнне. 10. Складаныя формы. 11. Перфект і плюсквамперфект, іх значэнне, утварэнне, спражэнне. 12. Сістэма будучых часоў.		2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Апытванне, пісьмовыя і вусныя практыкаванні, гістарычныя каментарыі старажытных тэкстаў

	13. Будучы просты, будучы складаны I і будучы складаны II. 14. Утварэнне формаў загаднага і ўмоўнага ладу. 15. Іменныя формы дзеяслова. Інфінітыў і супін, іх утварэнне.					
4.10.	**Дзеепрыметнік** 1. Дзеепрыметнікі цяперашняга і прошлага часу незалежнага і залежнага станаў. 2. Скланенне іменных (нячленных) і поўных (членных) дзеепрыметнікаў.	1	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовыя работы па дамашніх практыкаваннях
4.11.	**Прыслоўе** 1. Разрады прыслоўяў па значэнні (прыслоўі месца, часу, меры, спосабу дзеяння і інш.) 2. Класіфікацыя прыслоўяў паводле паходжання. 3. Утварэнне прыслоўяў.	1		2	1, 2, 1д, 2д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
4.12.	**Службовыя часціны мовы** 1. Прыназоўнік. Першасныя (невытворныя) і новыя (вытворныя) прыназоўнікі, іх ужыванне ў пісьмовых крыніцах. 2. Злучнік. Злучнікі простыя і складаныя. Злучальныя і падпарадкавальныя злучнікі ў стараславянскай мове. 3. Часціцы. Найбольш распаўсюджаныя ў стараславянскай мове часціцы і іх значэнні.	1		2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
5.	**Сінтаксіс**	**4**	**2**	**4**		
5.1.	**Словазлучэнне** 1. Асаблівасці дапасавання ў стараславянскай мове. Дапасаванне па сэнсу. 2. Беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае кіраванне.	2		2	1,2 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
5.2.	**Просты і складаны сказы** 1. Парадак слоў у сказе. Спосабы выражэння дзейніка і выказніка і асаблівасці іх каардынацыі. Канструкцыі з падвойнымі склонамі. Дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні. Адмоўныя сказы. Аднасастаўныя сказы. 2. Складаныя сказы са злучнікамі і без злучнікаў. Складаназалежныя сказы. Ужыванне злучнікаў і злучальных слоў. Зварот “давальны самастойны”. 3. Спосабы перадачы чужой мовы. 4. Парадак слоў у сказе. Спосабы выражэння дзейніка і выказніка і асаблівасці іх каардынацыі. Канструкцыі з падвойнымі склонамі. Дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні. Адмоўныя сказы. Аднасастаўныя сказы. 5. Складаныя сказы са злучнікамі і без злучнікаў. Складаназалежныя сказы. Ужыванне злучнікаў і злучальных слоў. Зварот “давальны самастойны”. 6. Спосабы перадачы чужой мовы.	2	2	2	1, 2, 1д, 2д, 3д	Пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту
Усяго гадзін у 2 семестры: 108 г.		**28**	**30**	**50**		***Залік***

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Старославянский язык [Электронный ресурс] : учеб.-метод. комплекс для специальностей 1–02 03 02 «Русский язык и литература», 1–02 03 04 «Русский язык и литература. Иностранный язык» / сост. Н. В. Соловьева // Репозиторий БГПУ. – Режим доступа: https://elib.bspu.by/handle/doc/44071. – Дата доступу: 23.05.2023.

Дадатковая літаратура

1. Бондалетов, В. Д. Старославянский язык. Таблицы. Тексты : учеб. слов. / В. Д. Бондалетов, Н. Г. Самсонов, Л. Г. Самсонова ; под ред. В. Д. Бондалетова. – 6-е изд., стер. – М. : Флинта, 2012. – 296 с.
2. Круталевич, М. М. Стараславянская мова : падруч. установ выш. адукацыі / М. М. Круталевіч, А. А. Каўрус. − Мінск : Рэсп. ін-т выш. адукацыі, 2021. – 394 с.
3. Мароз, С. С. Стараславянская мова : практыкум / С. С. Мароз, М. С. Ржавуцкая, С. І. Фацеева. – Мінск : Беларус. дзярж. пед. ун-т, 2005. – 137 с.
4. Собалева, Л. І. Стараславянская мова : метад. указанні і пытанні да практ. заняткаў / Л. І. Собалева, В. В. Патапава. – Мінск : Беларус. дзярж. ун-т, 2008. – 57 с.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Адной з галоўных задач, якія стаяць перад вышэйшай школай, з'яўляецца павышэнне якасці падрыхтоўкі будучых спецыялістаў. Будучы выпускнік павінен не толькі атрымліваць веды па прадметах, якія прадугледжаны вучэбнымі праграмамі, авалодваць уменнямі і навыкамі выкарыстання гэтых ведаў, метадамі даследчай работы, але і ўмець самастойна набыць новыя навуковыя звесткі.

Сістэматычна арганізаваная самастойная работа студэнтаў з'яўляецца асноўным сродкам падрыхтоўкі да самастойнай дзейнасці, а змест, метады і формы выступаюць у ролі фактараў, якія ўплываюць на даную падрыхтоўку.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў дзённага аддзялення накіравана на вырашэнне наступных задач:

– паўтарэнне, замацаванне і абагульненне раней атрыманых ведаў;

– удасканаленне прадметных навыкаў, фарміраванне даследчых уменняў і навыкаў;

– актывізацыя вучэбнай і навукова-даследчыцкай дзейнасці студэнтаў;

– фарміраванне гатоўнасці студэнтаў да самаадукацыі.

Крыніцай інфармацыі пры выкананні студэнтамі самастойнай работы могуць выступаць: канспект; друкаваныя матэрыялы; падручнікі і слоўнікі; матэрыялы на электронных носьбітах.

План самастойнай работы прадугледжвае: форму работы, змест (аб'ём) работы, тэрмін выканання, віды кантролю.

У залежнасці ад месца і часу правядзення самастойнай працы, характару кіраўніцтва ёю з боку выкладчыка і спосабу кантролю за яе вынікамі падзяляецца на наступныя віды:

– самастойную працу падчас асноўных аўдыторных заняткаў (лекцый, семінараў);

– самастойную працу пад кантролем выкладчыка ў форме планавых кансультацый, творчых кантактаў, залікаў і экзаменаў;

– пазааўдыторную самастойную працу пры выкананні студэнтамі дамашніх заданняў навучальнага і творчага характару.

Самастойнасць пералічаных вышэй відаў прац досыць умоўная, і ў рэальным адукацыйным працэсе гэтыя віды перасякаюцца адзін з адным.

Самастойная праца студэнтаў дзённай формы атрымання адукацыі дастаткова разнастайная, яна можа прадугледжваць:

– выкананне самастойных прац;

– выкананне кантрольных прац, складанне схем, табліц;

– працу з даведачнай, метадычнай і навуковай літаратурай па мовазнаўстве;

– абарону выкананых прац;

– падрыхтоўку да дыскусій, канферэнцый;

– падрыхтоўку да тэсціравання і інш.

Асноўныя віды заданняў для самастойнай працы:

– вывучэнне навуковых і вучэбных тэкстаў (падручнікі, першакрыніцы, дадатковая літаратура);

– складанне плана тэксту;

– графічнае адлюстраванне структуры тэксту;

– канспектаванне тэксту;

– праца са слоўнікамі, даведнікамі; азнаямленне з нарматыўнымі дакументамі;

– вучэбна-даследчыцкая дзейнасць;

– выкарыстанне аўдыя- і відэазапісаў.

Для замацавання і сістэматызацыі ведаў, набытых студэнтамі самастойна, выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

– праца з канспектам лекцыі (апрацоўка тэксту), паўторная работа над вучэбным матэрыялам (з падручнікаў, першакрыніц, дадатковай літаратуры і інш.);

– складанне планаў і тэзісаў адказаў;

– складанне табліц для сістэматызацыі навучальнага матэрыялу;

– вывучэнне нарматыўных матэрыялаў;

– адказы на кантрольныя пытанні;

– падрыхтоўка паведамленняў да выступлення на семінары, канферэнцыі;

– падрыхтоўка рэфератаў, дакладаў;

– складанне бібліяграфіі і інш.;

Для фарміравання ўменняў выкарыстоўваюцца наступныя віды дзейнасці:

– выкананне практыкаванняў па ўзоры;

– рашэнне варыянтных заданняў і практыкаванняў;

– выкананне схем, табліц і пад.;

– рэфлексіўны аналіз прафесійных уменняў з выкарыстаннем аўдыя- і відэатэхнікі і інш.

Віды заданняў для самастойнай працы, іх змест і характар могуць мець варыятыўны і дыферэнцыяваны характар, улічваць спецыфіку матэрыялу, які выносіцца на самастойнае вывучэнне.

Сярод канкрэтных відаў самастойнай работы рэкамендуецца выкарыстоўваць наступныя:

а) самастойная работа па ўзоры (перанос вядомага спосабу ў аналагічную сітуацыю);

б) рэканструктыўна-варыятыўная самастойная работа (перанос вядомага спосабу з некаторай мадыфікацыяй у незнаёмую сітуацыю);

в) эўрыстычная самастойная работа (перанос вядомых спосабаў у нестандартную сітуацыю, дзякуючы чаму, самастойная работа набывае даследчы характар).

Для правядзення кантролю самастойнай працы студэнтаў выкарыстоўваюцца:

– праверка індывідуальных заданняў;

– семінарскія заняткі;

– калёквіумы;
– канферэнцыі;
– залікі па тэмах / раздзелах;
– тэсціраванне;
– кантрольныя работы;
– вусны і пісьмовы экзамены.

Для кантролю эфектыўнасці арганізацыі самастойнай працы студэнтаў можна праводзіць анкетаванне, падчас якога выяўляецца карыснасць тых ці іншых відаў і арганізацыйных формаў самастойных прац, правільнасць і своечасовасць іх уключэння ў навучальны працэс, дастатковасць метадычнага забеспячэння, адпаведнасць запланаванага часу на іх выкананне і г. д.

Крытэрыямі адзнакі вынікаў самастойнай працы студэнта могуць з’яўляцца:

– узровень засваення студэнтам вучэбнага матэрыялу;
– уменне студэнта выкарыстоўваць тэарэтычныя веды пры выкананні практычных задач;
– абгрунтаванасць і выразнасць выкладу адказу;
– афармленне матэрыялу ў адпаведнасці з патрабаваннямі стандартаў;
– сфарміраваныя ўменні і навыкі ў адпаведнасці з мэтамі і задачамі вывучэння дысцыпліны.

Самастойная работа студэнтаў можа быць паспяховай толькі ў выпадку яе правільнай арганізацыі, неабходнага метадычнага суправаджэння, дзейснага кантролю, абавязковай сістэматызацыі, а пры неабходнасці і карэкцыі ведаў, атрыманых студэнтамі самастойна.

Важным змястоўным элементам самастойнай работы з’яўляецца работа студэнтаў над памылкамі, дапушчанымі пры выкананні запланаванай работы. Выкладчык толькі падкрэслівае словы і выразы, у якіх назіраецца памылковае напісанне ці ўжыванне, даючы студэнту магчымасць разабрацца з імі самастойна, г. з. зрабіць гэтыя недахопы аб’ектамі свядомай мэтанакіраванай работы.

ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫКАНАННЯ САМАСТОЙНАЙ ПРАЦЫ СТУДЭНТАЎ

№ н/п	Назва тэмы, раздзела	К-сць гадзін на СПС	Заданне	Форма выканання
1.	**Паняцце старaславянскай мовы** (Старaславянская мова як агульная для многіх славян найстаражытнейшая пісьмова-літаратурная (старажытна-царкоўнаславянская) мова).	2	Пабудаваць схему “Структура лінгвістыкі” з дапамогай сэрвісу diagrams.net.	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
2.	**Славяне і славянскія мовы** (Звесткі з гісторыі вывучэння старaславянскай мовы (адкрыццё, выданне і апісанне помнікаў, вывучэнне фанетыкі і граматыкі; працы М.В.Ламаносава, І.Добраўскага, А.Х.Вастокава, І.І.Сразнеўскага, П.Шафарыка, Ф.Міклашыча, В.Ягіча, П.Ф.Фартунатава, А.А.Шахматава, Я.Ф.Карскага, А.М.Сялішчава і інш.) Характарыстыка навуковай і навучальнай літаратуры па старaславянскай мове).	2	Падрыхтаваць рэфераты пра жыццё і дзейнасць лінгвістаў	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
3.	**Лексічны склад старaславянскай мовы** (Лексіка старaславянскай мовы паводле паходжання).	2	Выканаць практыкаванне [5, практ. 112, с. 50].	Вуснае практыкаванне
4.	**Фразеалогія старaславянскай мовы** (Фразеалагізмы старaславянскага паходжання ў беларускай мове).	4	Распрацаваць эксперыментальны слоўнікавы артыкул для “Слоўніка фразеалагізмаў старaславянскага паходжання” Падабраць адпаведнікі ў беларускай мове да старaславянскіх фразем (10–15)	Пісьмовае заданне
5.	**Асаблівасці фанетычнай сістэмы праславянскай мовы** (Адлюстраванне ў старaславянскай мове праславянскай гукавой сістэмы позняга перыяду).	2	Выканаць практыкаванне [5, практ.13, с.7].	Пісьмовае практыкаванне
6.	**Сістэма галосных гукаў** (Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя галосных гукаў, перадача іх на пісьме).	2	Скласці слоўнік па тэме з дапамогай рэкамендаваных тэарэтычных крыніц	Канспект
7.	**Паходжанне галосных гукаў** (Пераўтварэнні славянскіх галосных [**ě**] (ѣ) у [**а**], [**о**] у [**е**]).	2	Скласці слоўнік па тэме з дапамогай рэкамендаваных тэарэтычных крыніц.	Канспект

8.	**Сістэма зычных гукаў, іх паходжанне** (Палаталізацыя (памякчэнне) зычных пад уздзеяннем галосных пярэдняга рада. Памякчэнне зычных перад [**j**]. Вынікі пераўтварэнняў праславянскіх спалучэнняў **rj**, **nj**, **lj**, **gj**, **kj**, **chj**, **sj**, **zj**, **skj**, **zgj**, **zdj**, **stj**; змяненні спалучэнняў **dj**, **tj**, а таксама **bj**, **pj**, **mj**, **vj**; лёс спалучэнняў тыпу **slj**, **snj**, **drj** і некаторых іншых. Чаргаванні зычных, выкліканыя ўздзеяннем галосных пярэдняга рада і [**j**]).	2	Зрабіць тэставыя заданні № 8−17, варыянт 1 [5, с.68−69].	Тэставыя заданні
9.	**Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных гукаў** (Чаргаванне галосных гукаў. Узнікненне і характар індаеўрапейскіх чаргаванняў галосных. Колькасныя, якасныя і якасна-колькасныя чаргаванні. Асноўныя тыпы чаргаванняў галосных у славянскіх мовах. Марфалагічнае значэнне чаргаванняў галосных у славянскіх мовах).	2	Зрабіць тэставыя заданні № 4-7, варыянт 2 [5, с.70].	Тэставая работа
10.	**Пазіцыйныя змяненні галосных і зычных** (Спрашчэнне груп зычных у праславянскі перыяд і адлюстраванне гэтага спрашчэння ў старaславянскай мове. Змяненне спалучэнняў **ds**, **ts**, **bs**, **ss**, **ps** у **s**; **ks** у **ch**; **pn**, **dn**, **tn**, **dn** у **n**; **dt**, **pt** у **t**; **dm**, **tm** у **m**; **dv** у **v**; **skn** у **sn**; **kst** у **st**. Пытанне аб спрашчэнні спалучэнняў **dl**, **tl** у **l**. Дысіміляцыя ў спалучэннях **dt** і **tt**).	4	Выканаць заданне № 32 [5, с.14]. Перакласці тэкст, растлумачыць чаргаванні зычных [4, № 34, с.14].	Пісьмовае заданне Пісьмовы пераклад з дадатковым заданнем
11.	**Назоўнік** (Узнікненне катэгорыі адушаўлёнасці. Адлюстраванне ў помніках пісьменнасці тэндэнцыі да ўніфікацыі некаторых склонавых формаў).	2	Зрабіць частковы марфалагічны аналіз назоўнікаў [5, кантрольная праца № 2, заданне 2, с.58].	Марфалагічны аналіз
12.	**Граматычныя асаблівасці назоўнікаў** (Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў).	2	Выканаць параўнальны аналіз марфалагічных адзінак [5, № 41, с.17].	Параўнальны аналіз склона-вых формаў
13.	**Займеннік. Несабовыя займеннікі** (Асаблівасці скланення займенніка вьсь ‘увесь’).	4	Зрабіць марфалагічны разбор займенніка вьсь [5, № 50, с. 21]. Вызначыць марфа-лагічныя прыметы неасабовых займенні-каў [5, № 51, с. 22].	Марфалагічны разбор Марфалагічны аналіз
13.	**Прыметнік. Разрады прыметнікаў** (Фанетычныя пераўтварэнні ў канчатках поўных прыметнікаў).	2	Вызначыць фанетыч-ныя асаблівасці поўных прыметнікаў [5, практ.	Вуснае практыкаванне

			54, с. 23].	
14.	**Прыметнік. Ступені параўнання якасных прыметнікаў** (Утварэнне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў).	2	Выканаць марфемны разбор якасных прыметнікаў [5, № 58, с. 24].	Марфемны разбор
15.	**Дзеяслоў** (Спрагальныя і неспрагальныя (іменныя) дзеяслоўныя формы).	2	Пабудаваць схему "Спрагальныя і неспрагальныя (іменныя) дзеяслоўныя формы" з дапамогай сэрвісу diagrams.net.	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
16.	**Сістэма часоў дзеяслова. Лад дзеяслова** (Іменныя формы дзеяслова. Інфінітыў і супін, іх утварэнне).	2	Зрабіць параўнальны аналіз інфінітыва і супіна [4, № 76, с. 33].	Параўнальны аналіз (пісьмова)
17.	**Дзеепрыметнік** (Скланенне іменных (нячленных) і поўных (членных) дзеепрыметнікаў).	2	Праскланяць дзеепрыметнікі [5, практ. 84, с. 35].	Вуснае практыкаванне
18.	**Прыслоўе** (Разрады прыслоўяў па значэнні (прыслоўі месца, часу, меры, спосабу дзеяння і інш.)).	2	Пабудаваць схему "Разрады прыслоўяў па значэнні" з дапамогай сэрвісу diagrams.net.	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
19.	**Службовыя часціны мовы**	2	Пабудаваць схему "Службовыя часціны мовы" з дапамогай сэрвісу diagrams.net.	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
20.	**Словазлучэнне** (Асаблівасці дапасавання ў стараславянскай мове).	2	Пабудаваць схему "Асаблівасці дапасавання ў стараславянскай мове" з дапамогай сэрвісу diagrams.net.	Прэзентацыя ў фармаце .pptx або .pdf
21.	**Просты і складаны сказы** (Складаныя сказы са злучнікамі і без злучнікаў. Складаназалежныя сказы. Ужыванне злучнікаў і злучальных слоў. Зварот "давальны самастойны").	2	Перакласці і прааналізаваць тэкст на сінтаксічным узроўні [5, № 100, с. 63].	Пераклад і аналіз тэксту на сінтаксічным узроўні

ПЕРАЛІК СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ, ЯКІЯ ВЫКАРЫСТОЎВАЮЦЦА ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ “СТАРАСЛАВЯНСКАЯ МОВА”

Для атрымання аб’ектыўнай інфармацыі аб ўзроўні паспяховасці студэнтаў мэтазгодна сістэматычна выкарыстоўваць розныя віды кантролю, сярод якіх: бягучы, тэматычны, прамежкавы і выніковы. Кожны з відаў кантролю ўжываецца на пэўным этапе навучання і выконвае ў педагагічным працэсе адну з функцый: стымулюючую, навучальную, дыягнастычную, выхаваўчую і інш.

Дыягностыка кампетэнцый па дысцыпліне можа мець розныя формы.

1. Вусны кантроль:

– франтальнае, індывідуальнае, ушчыльненае (камбінаванае) апытванне на лекцыях і практычных занятках,

– калёквіумы,

– даклады на канферэнцыях,

– вусны аналіз тэксту старaславянскага пісьменства,

– вусны залік.

2. Пісьмовы кантроль:

– тэрміналагічныя дыктанты,

– кантрольныя работы,

– пісьмовыя работы па аўдыторных (дамашніх) практыкаваннях,

– рэфераты,

– пісьмовы аналіз стараславянскага тэксту,

– пісьмовы залік.

3. Тэставы кантроль: выкананне тэставых заданняў адкрытага і закрытага тыпу.

ПЕРАЛІК ТЭАРЭТЫЧНЫХ ПЫТАННЯЎ ДА ЗАЛІКУ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ “СТАРАСЛАВЯНСКАЯ МОВА”

1. Старaславянская мова як агульная для многіх славян найстаражытнейшая пісьмова-літаратурная (старажытна-царкоўнаславянская) мова.
2. Лінгвістычнае, гісторыка-культурнае і навучальнае значэнне вывучэння стараславянскай мовы. Роля стараславянскай мовы ў гісторыі беларускай літаратурнай мовы.
3. Паняцце праславянскай мовы як дапісьмовай фазы развіцця славянскіх моў. Месца стараславянскай мовы сярод іншых славянскіх моў. Народная (дыялектная) аснова стараславянскай мовы.
4. Грамадска-гістарычныя ўмовы ўзнікнення пісьменства ў славян. Пытанне пра ўзнікненне пісьменнасць у славян да Канстанціна (Кірылы) і Мяфодзія. Значэнне славянскага пісьменства ў барацьбе за культурную і дзяржаўную незалежнасць славян. Дзейнасць Канстанціна і Мяфодзія ў Панонii і Вялікай Маравіі.
5. Росквіт славянскага пісьменства ў Балгарыі ў IX – X стст. Прыняцце хрысціянства ўсходнімі славянамі; роля царкоўных кніг і стараславянскай мовы.
6. Славянскія азбукі, пытанне пра іх паходжанне. Кірылаўская азбука.
7. Найважнейшыя глагалічныя і кірылаўскія помнікі, іх кароткая палеаграфічная і моўная характарыстыка. Лёс стараславянскага пісьменства ў розных славянскіх краінах: помнікі з чэха-мараўскімі, сербскахарвацкімі і ўсходнеславянскімі асаблівасцямі.
8. Звесткі з гісторыі вывучэння стараславянскай мовы (адкрыццё, выданне і апісанне помнікаў, вывучэнне фанетыкі і граматыкі; працы М.В.Ламаносава, І.Добраўскага, А.Х.Вастокава, І.І.Сразнеўскага, П.Шафарыка, Ф.Міклашыча, В.Ягіча, П.Ф.Фартунатава, А.А.Шахматава, Я.Ф.Карскага, А.М.Сялішчава і інш.).
9. Лексіка і фразеалогія стараславянскай мовы
10. Уяўныя стараславянізмы. Семантыка-тэматычная характарыстыка стараславянскай лексікі. Семантычныя дублеты. Лексіка стараславянскай мовы паводле паходжання.
11. Невытворныя, вытворныя і складаныя словы. Найбольш прадуктыўныя спосабы словаўтварэння.
12. Фразеалагізмы стараславянскага паходжання ў беларускай мове.
13. Адлюстраванне ў стараславянскай мове праславянскай гукавой сістэмы позняга перыяду.
14. Рэалізацыя ў стараславянскай мове тэндэнцыі да кансалідацыі склада. Тэндэнцыя да ўзыходнай гучнасці склада. Дзеянне тэндэнцыі да гармоніі склада ў стараславянскай мове.
15. Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя галосных гукаў, перадача іх на пісьме. Галосныя лабіялізаваныя і нелабіялізаваныя, насавыя і

ненасавыя (чыстыя), поўнага (доўгія і кароткія) і няпоўнага (звышкароткія, або рэдукаваныя) утварэння.

16. Паходжанне галосных гукаў стараславянскай мовы. Фарміраванне славянскай сістэмы галосных гукаў на базе сістэмы галосных індаеўрапейскай мовы-асновы і на базе славянскага моўнага матэрыялу.

17. Узнікненне праславянскіх галосных [а], [о], [е], [ы], [ь], [ъ] на месцы доўгіх і кароткіх галосных індаеўрапейскай мовы.

18. Пераўтварэнні славянскіх галосных [ě] (h) у [а], [о] у [е]. З'яўленне славянскіх галосных [у], [ę] (В), [ç] (@) у выніку дзеяння тэндэнцыі да ўзыходнай гучнасці склада.

19. Галосныя дваякага паходжання: манафтангічныя і дыфтангічныя [и], [ě] (h).

20. Фізіялагічная характарыстыка і класіфікацыя зычных гукаў, перадача іх на пісьме. Суадноснасць зычных паводле цвёрдасці-мяккасці ў стараславянскай мове. Зычныя цвёрдыя, мяккія і памякчоныя.

21. Паходжанне зычных гукаў стараславянскай мовы. Паходжанне цвёрдых зычных. Паходжанне цвёрдых санорных гукаў, а таксама гукаў [к], [х], [с] і [з]. З'яўленне славянскага фрыкатыўнага звонкага гука [в].

22. Фрыкатыўны глухі гук [ф] у стараславянскай мове, яго паходжанне. Паходжанне мяккіх зычных. Зычны [j] і яго паходжанне.

23. Палаталізацыя (памякчэнне) зычных пад уздзеяннем галосных пярэдняга рада.

24. Памякчэнне зычных перад [j]. Вынікі пераўтварэнняў праславянскіх спалучэнняў rj, nj, lj, gj, kj, chj, sj, zj, skj, zgj, zdj, stj.

25. Змяненні спалучэнняў dj, tj, а таксама bj, pj, mj, vj.

26. Лёс спалучэнняў тыпу slj, snj, drj і некаторых іншых.

27. Чаргаванні зычных, выкліканыя ўздзеяннем галосных пярэдняга рада і [j].

28. Рэдукаваныя (звышкароткія) галосныя [ь], [ъ]. Змяненне іх перад і, j у рэдукаваныя (звышкароткія) [и], [ы].

29. Узнікненне рэдукаваных (звышкароткіх) [и], [ы] на месцы галосных поўнага ўтварэння [и], [ы] перад j. Рэдукаваны [и] на месцы спалучэння jь.

30. Перадача рэдукаваных (звышкароткіх) [и], [ы] на пісьме. Моцная і слабая пазіцыя рэдукаваных (звышкароткіх). Падзенне рэдукаваных (звышкароткіх) галосных і змены, выкліканыя гэтым працэсам. Вынікі падзення рэдукаваных (звышкароткіх).

31. Галосныя гукі ў пачатку слова. Галосныя, якія маглі пачынаць слова ў стараславянскай мове. Прыстаўныя зычныя [в] і [j] перад пачатковымі галоснымі. Пачатковыя ~ і е, а і В, ю і оу ў помніках стараславянскага пісьменства.

32. Чаргаванне галосных гукаў. Узнікненне і характар індаеўрапейскіх чаргаванняў галосных. Колькасныя, якасныя і якасна-колькасныя чаргаванні. Асноўныя тыпы чаргаванняў галосных у славянскіх мовах. Марфалагічнае значэнне чаргаванняў галосных у славянскіх мовах.

33. Спалучэнне плаўных *r* і *l* з галоснымі. Змяненне дыфтангічных спалучэнняў *or, *ol, *er, *el паміж зычнымі.

34. Дыфтангічныя спалучэнні *or, *ol у пачатку слова перад зычным і лёс спалучэнняў тыпу *ort, *olt у славянскіх мовах.

35. Праславянскія спалучэнні плаўных з рэдукаванымі (звышкароткімі) [ь], [ъ] тыпу *trьt, *tlьt, *trъt, *tlъt у старaславянскай і іншых славянскіх мовах.

36. Спрашчэнне груп зычных у праславянскі перыяд і адлюстраванне гэтага спрашчэння ў старaславянскай мове. Змяненне спалучэнняў ds, ts, bs, ss, ps у s; ks у ch; pn, dn, tn, dn у n; dt, pt у t; dm, tm у m; dv у v; skn у sn; kst у st.

37. Дысіміляцыя ў спалучэннях dt і tt.

38. Змяненні ў канцы слова: страта канцавога зычнага; рэдукцыя канцавых галосных і інш.

39. Катэгорыя роду, ліку і склону.

40. Узнікненне катэгорыі адушаўлёнасці.

41. Адлюстраванне ў помніках пісьменнасці тэндэнцыі да ўніфікацыі некаторых склонавых формаў.

42. Катэгорыя роду, ліку і склону назоўнікаў.

43. Тыпы скланення назоўнікаў.

44. Чаргаванні зычных гукаў асновы пры ўтварэнні склонавых формаў.

45. Асабовыя займеннікі 1-ай і 2-ой асобы (азъ, ты) і зваротны займеннік себе, іх скланенне.

46. Поўныя і энклітычныя формы асабовых і зваротнага займеннікаў, іх ужыванне. Спосабы выражэння 3-яй асобы формамі ўказальных займеннікаў è ‘той’ (", ~), онъ (оно, она).

47. Неасабовыя займеннікі, іх класіфікацыя паводле значэння. Скланенне займеннікаў.

48. Разрады прыметнікаў у старaславянскай мове. Утварэнне якасных, адносных і прыналежных прыметнікаў.

49. Кароткія (іменныя) і поўныя (членныя, займеннікавыя) формы прыметнікаў; адрозненне ў іх граматычным значэнні і сінтаксічным ужыванні.

50. Скланенне кароткіх (іменных) прыметнікаў. Утварэнне і асаблівасці скланення поўных (членных, займеннікавых) прыметнікаў. Фанетычныя пераўтварэнні ў канчатках поўных прыметнікаў.

51. Утварэнне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў. Скланенне кароткіх і поўных формаў вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў.

52. Лікавыя словы ў старaславянскай мове.

53. Агульныя граматычныя катэгорыі старaславянскага дзеяслова. Спрагальныя і неспрагальныя (іменныя) дзеяслоўныя формы. Дзеяслоўныя асновы: аснова цяперашняга часу і аснова інфінітыва. Дзеяслоўныя формы простыя і складаныя.

54. Формы цяперашняга часу. Тэматычныя і нетэматычныя дзеясловы. Размеркаванне дзеясловаў па класах. Чаргаванні галосных у дзеяслоўных парадыгмах.

55. Сістэма прошлых часоў. Простыя формы. Аорыст, яго значэнне. Аорыст просты і сігматычны. Імперфект, яго значэнне, утварэнне і спражэнне. Складаныя формы. Перфект і плюсквамперфект, іх значэнне, утварэнне, спражэнне.

56. Сістэма будучых часоў. Будучы просты, будучы складаны І і будучы складаны ІІ.

57. Утварэнне формаў загаднага і ўмоўнага ладу.

58. Іменныя формы дзеяслова. Інфінітыў і супін, іх утварэнне.

59. Дзеепрыметнікі цяперашняга і прошлага часу незалежнага і залежнага станаў. Скланенне іменных (нячленных) і поўных (членных) дзеепрыметнікаў.

60. Разрады прыслоўяў па значэнні (прыслоўі месца, часу, меры, спосабу дзеяння і інш.) Класіфікацыя прыслоўяў паводле паходжання. Утварэнне прыслоўяў.

61. Прыназоўнік.

62. Злучнік.

63. Часціцы.

64. Асаблівасці дапасавання ў старaславянскай мове. Дапасаванне па сэнсу. Беспрыназоўнікавае і прыназоўнікавае кіраванне.

65. Парадак слоў у сказе. Спосабы выражэння дзейніка і выказніка і асаблівасці іх каардынацыі. Канструкцыі з падвойнымі склонамі. Дапасаваныя і недапасаваныя азначэнні. Адмоўныя сказы. Аднасастаўныя сказы.

66. Складаныя сказы са злучнікамі і без злучнікаў. Складаназалежныя сказы. Ужыванне злучнікаў і злучальных слоў. Зварот “давальны самастойны”. Спосабы перадачы чужой мовы.

ПРАТАКОЛ УЗГАДНЕННЯ ВУЧЭБНАЙ ПРАГРАМЫ УВА

Назва вучэбнай дысцыпліны, з якой патрабуецца ўзгадненне	Назва кафедры	Прапановы аб зменах у змесце вучэбнай праграмы ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне	Рашэнне, прынятае кафедрай, што распрацавала вучэбную праграму
“Уводзіны ў мовазнаўства”, “Беларуская дыялекталогія”, “Гісторыя беларускай мовы”, “Практыкум па беларускай мове”	Кафедра мовазнаўства і лінгвадыдактыкі	Дубліраванне вучэбнага матэрыялу і неістотныя супярэчнасці паміж праграмамі ліквідаваны на этапе распрацоўкі вучэбных праграм	Лічыць праграму ўзгодненай з дысцыплінамі на стадыі яе падрыхтоўкі (пратакол № __ ад _________ г.).